

NIEBACZNY (80) ai

W pisowni łącznej (75), w rozłącznej (5).

e jasne; -a- (69), -ã- (2); -ã- *PowodPr*; -a- : -ã- *SkarJedn* (1:1).

comp niebaczni(e)jszy (1).

sg m N niebaczny (33). ◇ G niebaczn(e)go (3). ◇ A niebaczn(e)go (3), niebaczny (1). ◇ I niebacznym (2). ◇ L niebacznym (1). ◇ V niebaczny (1). ◇ f N niebacznã (3). ◇ D niebaczn(e)j (1). ◇ A niebacznã (1). ◇ I niebacznã (1). ◇ V niebacznã (3). ◇ n N niebaczn(e) (3). ◇ G niebaczn(e)go (1). ◇ L niebacznym (1). ◇ pl N m pers niebaczni (11). subst niebaczn(e) (1). ◇ G niebacznych (3). ◇ D niebacznym (2). ◇ A m pers niebacznych (1) *CzechEp*. subst niebaczn(e) (1). ◇ I m niebaczniejszymi (1). n niebacznymi (1). ◇ V m pers niebaczni (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. baczny.

1. *Nierozważny, nie zdający sobie sprawy ze złych skutków swego postępowania; imprudens Mącz, Modrz, Calag, Cn; crassus, demens, inconsultus, inconsiderans, indiscretus Mącz; inconsideratus Calep; parum prudens Cn* (38) : *SeklKat* S4v; *DiarDop* 107 [2 r.]; Niebączny lud Krześciańki łami swoiey krwie prągną. *BielKron* 246v, 254, 318v; *Cogitatione nulla homo, Niebączny człowiek Mącz* 59b, 63d, 64a, 168d, 328b; *HistLan* D2; *RejZwierc* 232v; *Mufić* nie pohamować zuchwaleć nie bätzny/Batząc gdy iuż wyftępny nie vydzie bes kaźni. *WierKróc* B2v; *ModrzBaz* 30; niebączny Cefarz Olexy pierwszy [...] przechodu Chrześciańom Łacinfkiego kościoła do ziemie S. bronił *SkarJedn* 254; *Calag* 538b; *KochPs* 108; *PapUp* D3; *Calep* 522b; Y któż by tak niebącznym prawie nązbyt być miał. Ktoryby Chrytułowym łłowom wierzyć niechciał. *KołakSzczęśl* B2v; *GrabPospR* Nav; Wielz moy przyiacielu Iakiem miał o tym łynu niebącznym łtaranie *CiekPotr* 10; *GosłCast* 48; *SzarzRyt* A2.

niebaczny w czym (1): wżylcy łię z Greków śmieią/ iż wtym tak niebączni łą/ á nie widzą/ łz iefli tego pochodzenia Duchá S. y od Syná przą/ włomek wielki czynią wyznanią [!] Bogá w Troycy iedyneho. *SkarJedn* 287.

W charakterystycznych połączeniach: *niebaczny(-i, -a) cesarz, czł(owi)ek* (3), *lud, ludzie* (4), *narod, pani, syn, zuchwalec*.

Szereg: »głupi a niebaczny« (1): Czemułcie tak głupi á niebączni/ iż Kalkáfowi dacie takimi łwiatościami ná mieyfcu bołkim łzáfować *BielKron* 60.

W przem (1) : To iuż tam nie rozum rądzi ále łmyłł niebączny. *RejZwierc* 80v.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) : wyrwie ón piłmo/ ácz fáłszywie rozumiané/ á wżakóz iednak ku prawdzie v niebącznych podobné *OrzQuin* Aa2; Iefłemy tedy dziećmi y niebącznymi/ ná błażenłkie łie mowy y ná prozne łprawy vdawamy *KuczbKat* 395; *CzechEp* 35.

a. *Będący skutkiem nierozwagi* (8) : *GroicPorz* v3v; *KochZuz* A2v; *STephan* łzołty/ *Papieź*/ [...] ktory z gniewu niebącznego wizytki vłtawy [...] *Formozá* *Papieźá* pokázłł *BielKron* 172v; Oddal od łiebie niezmierny á niebączny łmutek *Iudałzow* *SkarŻyw* 168, 369; czego Bóg rzeczypolitey ku łeý naprawie vżyczył raczył/ tego ón łwym niebącznym połtępkem ku łeý łkázłe vżywa. *KochWr* 25.

Szeregi: »bystry i niebaczny« (1): Takowe byłre y niebączne *Xiędza* *Powodowłkie*⁸⁰ przeciwo nam wyniełlenie/ máłoby nas obelżł *NiemObr* 4.

»niebaczny a niemądry« (1): nierozumieźli/ włoż rękę ná wftá twoie/ by cie niepodchwycono w słowie nie bącznym á nie mądrym [*in verbo indisciplinato*] *Leop Eccli* 5/14.

2. *Głupi; tępy, niewraźliwy, ociężały umysłowo; crassus, demens, pinguis, plumbeus* *Mącz* (9) : *Lapidem etiam hominem dicimus, Niemy/ niebączny. Mącz* 184a; *Obesae naris homo, profetak/ niebączny/ niedowćipny człowiek. Mącz* 241a; *Pinguis, [...] Metaphorice, Nierozumny/ grubego rozumu/ niebączny/ leniwy. Mącz* 300b, 67b, 216b, 306c.

W połączeniach szeregowych (3): *Vfzy wielkie á miąfźze, człowieka znamionuią fmiąłego/ nie bącznego/ nie wftydliwego. rozumu grubego, ale poľufźnego/ kthory rad maľorobi á wiele ije. GlabGad* O7v, O8; *iákoby głupi/ niemy/ y niebączny/ co mu kazano/ vczyńiľ CzechRozm* 77.

3. *Niedbały; indiligens* *Mącz* (6) : *OrzRozm* B2v; *Mącz* 187d; *Miáfto poźitku który ón [urzędnik] pokazaľ pracą fwą/ prędko fye wniwęc obróci: iáko tego dofyć bywa v Pánów niebącznych. Strum* Q4v; *WerGość* 222; *owieczká/ Gdy ią páłterz niebączny/ W lás/ buiáć puści/ [...] Ginie GrabowSet* G3.

Szereg: »niebaczny a niesprawny« (1): *Bo Vrzędnik niebączny á nieľpráwny/ czego omieľzka w Ieśieni/ Zimie/ y ná Wioľnę/ tedy Lećie męczy chľopy GostGosp* 34.

4. *Nie przygotowany na coś* (1) : *Iż przyeźrzenie Bogá wźzechmocnego / Potka wźedzie człeká niebącznego. PaxLiz* E4.

5. *Nie liczący się z kimś lub czymś [na kogo, na co]* (6) : *O Głupi Grekowie/ á niebączni ná potomne czáły BielKron* 241v, 105; *Immodestus, Niewftydliwy/ niebączny nic ná kogo. Mącz* 228d; *Sac niektorzi niebatzni na krziwde R: P: PaprUp* L; *Bo teź ci [arianie] [...] niebącznieyfzymi w bluźnierftwie ná Kryftuľá fą PowodPr* 38.

a. *W funkcji rzeczownika* (1) : *Nie wľpominam teź y infzych złych ľpraw y zwyczáiow/ w ktorzych niebączni ná vcźciwość y powinność Krześćijánfka/ beľpiecznie mieľzkáią LeszczRzecz* A4.

6. *Niewdzięczny* (4) : *A ták pátrz pilnie iáko tho y źwirzetá nieme dľugo dobrodzieyfthwá pámiętaią/ á człowiek márny á niebączny potyc zá tho powinien poki w rękü dzierzy. RejZwierc* 99.

niebaczny przeciw komu (1): *Práwo nániebączne dzieci przeciw rodzicom. RejPosWstaw* [41⁴] *margin.*

Wyrażenie: »niewdzięcznik niebaczny« (1): *Pomyśl ľobie. I. Kto ćierpi. [...] II. Dla kogo. [...] Dla niewdzięczniká niebącznego. LatHar* 671.

W przen (1) : *Ale moiá vprzeźmość/ y ftátek był prózny/ A iey niebączny vmyľł záwždy memu róźny. KochPieś* 26.

7. *Bezważny, okrutny* (11) : *wypifaľ o rozmáitych mękách/ kthore zľoczyńcom bywáią zádawáne więcey z wymyľłow Sędziow niebącznych/ á z okrucieńftwá Káthowfkiego/ niź wedle Práwá GroicPorz iiv; KochPs* 200; *SkarŻyw* 569; *OstrEpit* Av; *Kto práwá y wolności [...] ľtanowi Rycerfkiemu otrzymaľ/ y w ieden Státut zebraľ/ y o nie ľie przeciw niebącznym Pánom áź do gárdľá záftáwiał? PowodPr* 20; *(nagľ) Ku Fortunie. (-) COM* ći przewiniľ ty niebączna Páni/ *Ze mi bodźiefz w bok oftrymi rogámi. CzahTr* Bv.

W połączeniu szeregowym (1): *Gwałtowne/ pyźne y niebączne pánowanie przeľoźonych nád poddánemi ľwemi [...] ieft zákazáne WuźNT* 626.

W przen (1) : *Gdy nie bączna dľoń w luby pokoy śiećze. RybGęśli* C2.

Przen (3) :

Wyrażenie: »niebaczna śmierć« (3): OPAKES TO NIEBACZNA ŚMIERCI VDZIALALA: NIE IAC ONEY, ALE MNIE ONA PLAKAC MIAŁA. *KochTr* 13; *WisznTr* 12; leżę tu/ przedsię łączęśliwy/ Zem nie poznał nádzieie/ radości/ kłopotá/ Podań niebáczney śmierci ná progu żywotá. *SzarzRyt* C4v.

8. Wynikły z nieuwagi, nieostrożności, przypadkowy (2) : Ktorzy łye dopułzczą mężoboyftwá [...] s tráfunku przes iákie niezczęłcie/ [...] ták iżby z onego niebácznego obráżenia/ potym obráżonego śmierć záfzłá. *GroicPorz* mm.

Wyrażenie: »mężobojstwo niebaczne« (1): Pirwłze mężoboyftwo názowmy rozmyłłne y vmyłłne/ drugie nagłe/ trzełcie potrzebne/ czwarte niebáczne á przygodne [*Primum homicidium vocemus deliberatum et cogitatum, alterum repentinum, tertium necessarium, quartum impruet fortuitum*]. *ModrzBaz* 78v.

Szereg: »niebaczny a przygodny« (1): *ModrzBaz* 78v cf *Wyrażenie*.

9. Nie zauważony (1) : Aza oni [*Luter i uczniowie jego*] nye powłtáli w kołcyele S. w którym pirwey myędzy inemi krzełciyány nyebáczni byli? *KromRozm I* E2v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1) :* Socors [...], Gnułłny/ nieochotny/ niebáczny/ nierołłtropny/ niewełłły. *Mącz* 398b.

Synonimy: **1.** nieopatrzny, nieostrożny, nieroztropny; **a.** nierozmyłłny; **2.** bezhumny, bezrozumny, błazeński, błáźniwy, głuchy, głupi, gruby, niemądry, nieopatrzny, nieroztropny, nierozumny, nietrafny, nieuczony, nieumiejętny, prosty, szalony, tępy; **3.** niedbały, nieopatrzny, nieostrożny; **6.** niepamiętny, niewdzięczny; **7.** nielutołłciwy, okrutny, przygodny.

Cf **BACZNY, NIEBACZLIWY**

ASt